

sapa v vas in na vse kraje zatrosila kuge? In ljudje, ki bodo živini stregli, bodo ravno tako plamen kuge širili, pa še družih nevarnosti več se bo zgodilo. Ali ne bodo vsi vaščani in meščani strahu noč in dan trepetali, ko bi imeli tak „gomazin“ med seboj.

Bodimo tedaj hvaležni, da po obilnih žalostnih skušnjah so prišli zdravniki do tega spoznanja, da nobenega zdravila ni zoper to živinsko bolezen, kakor nobenega zdravila ni zoper tisto pravo človeško kugo, ki je v preteklem stoletju se tudi iz jutrovi dežel vlekla po Evropi in tudi na Kranjskem pomorila na tisoče ljudstva. Ko bi smeli tako pobijati ljudi, kakor vole in krave za mesnice, gotovo, da bi s takim ubijanjem ljudi bili človeško kugo zatrli, da ne bi bila tako daleč segla.

Bodimo hvaležni, da vlade povsod ljudem, katerim se o govejikugi živina pobije, popolnoma plačajo, kolikor je živina vredna. —

Naj bi zvedeni naši bralci v tem smislu podučevali nevedno ljudstvo, da spozná grôzo Turške kuge, in rado samo vse stori, kar jej gosposke in zdravniki veleajo.

Ker iz več krajev Kranjskega, posebno pa iz Obloka in okraja Loža na Notranjskem, tirajo živinski barantači na leto okoli 4000 volov v Trst, ktere nakupavajo v Reških okrajih, na Hrvaškem in Bogvedi še kje drugej, zaradi tega pa je nevarnost goveje kuge velika, zato je c. kr. **deželna vlada v Trstu oklicala, da nobena goveja živina, če tudi ima spričalo zdravja, ne sme ne v Trst in Gorico drugač, kakor po železnici**, — sicer se taka živina barantaču vzame. Deželna vlada Kranjska pa je tudi ukazala okrajnemu glavarstvu v Planini in Postojni, da po dotičnih županih ostro čujejo nad sleparskimi živinskimi barantači, ki naj se zaradi prestopkov postave kar brž ostro kaznujejo.

Na planinah se mora in se dá veliko zboljšati.

Po denarni podpori, katero ponuja ministerstvo kmetijstva tudi za zboljšanje gospodarstva na planinah, je stopilo planinarstvo in sirarstvo dandanes tudi pri nas na dnevni red. Treba je tedaj, da tudi „Novice“ spodbadajo slovenske gospodarje k napredku kmetijstva na planinah.

Resnica je, da na planinah se dá veliko veliko zboljšati.

Prvo so poti. Tako piše gosp. Zelen po Trientelnovi knjigi. Brez dobrih potov se planina ne dá nikakor umno obdelovati. Le po dobrih potih je mogoče planino umno obdelovati in gnojiti; po dobrih potih se z veliko manjim trudom k stanarijam pripelje in od stanarij odpelje vse, česar potrebujejo; po dobrih potih se tudi živina lahko in brez vse nevarnosti na pašo in s paše goni. Brez dobrih potov se pa vse to nikakor ne dá popolnoma doseči. In ravno pri nas se po planinah in dolinah še toliko slabih potov nahaja, da je le čuda, da se še več nesreč ne zgodi pri živini, nego se to pogostoma čuje.

Napravljajte in popravljajte si tedaj, dragi planinarji in dolinci, kolikor vam je le mogoče, dobra pota in ceste, kajti drugače ni mogoče, ne planine ne ravnine umno obdelovati.

Posebno vozovi naj bodo lahki, pripravi in visokokolesnati, a ne tako okorni, kakor je vidimo navadno; to pa zaradi strmin, ker planinski potje ne morejo biti nikakor zmiraj in povsod ravni enako lepim cestam. Krupe, okorne in lesene duče, s skoraj 4 voglatimi, komaj 2 čevlja visokimi kolesi, ki škripljejo in cvilijo, kakor bi žive prešiče drl, so vsakemu umnemu planinarju in dolincu gotovo na veliko sramoto.

Včasih bi se na planini dale rabiti tudi kake lahke, neokovane saní (smeči).

Za vožnjo gnojnice je treba pripravnih kosklad (trug), za gnoj pa lesenih košev, ktere po Krasu gretune imenujejo. Umnemu planinarju ne sme nikoli manjkati kramпов, sekir, kôš, grabelj, vil, lopát, plugov, motík, samokolnic (tačk ali karjolov) niti ničesar, kar bi umno obdelovanje planin lajšalo. „Orodje dela!“ — pravi naš slovenski pregovor, in: sè svedrom se ne more krava odreti!

Naj omenim tukaj, da je za vprego, kar se je potrebuje, na planini ravno tako kakor po družih krajih, le komat (kakor pri konjih) edino prava in umna vprega. Vsaka druga vprega je več ali manj trpinčenje živine.

Umni planinar naj skrbi dalje tudi za zdravo in čisto vodo ljudem in živini, kjer in kolikor je je potreba. Čiste vode ne sme ne ljudem ne živini nikoli primanjkovati. Ako se ne dobí drugače, mora se napeľjati po vodotočih, cevéh ali žlebih na take kraje, kjer se kaže potreba.

Posebno naj bi planinarji skrbeli tudi za pripravišne stanarije; kajti žalibog so stanarije po slovenskih planinah večidel take, da si ne moremo misliti bornejših prebivališč. Da take bajte ne morejo nikakor pripravne biti za umno izdelovanje sira in masla, to je tako gotovo, kakor noč brez solnca. A ravno v siru in maslu je glavni in največi dobiček planinstva. Zaradi tega napraviti si je treba primerne stanarije, ako želite tako stanariti, kakor vam večí dobiček kaže.

Ena, pa ne majhna napaka v planinstvu, je tudi izvaževanje sená s planin. Planino ropati se pravi, če kdo senó s planine vozi. Gnojá, ki se naredí iz takega sená, menda nihče ne vozi zopet nazaj na planine, kar bi ga gotovo tudi predrago stalo. Gnoj in senó je lastnina planine, zato naj tudi planinam ostane.

Nemški pisatelj med drugim tudi to pravi, naj bi stanarji bolj zmerno živeli; vživajo naj sicer dobro in tečno hrano, a vendar ni potreba, da bi v maslu plavalí. Nekteri stanarji so tudi preveč postrežljivi in prepotratni, kedar jih kdo obiše. — No, kar se tega tiče, so naši slovenski planinarji sploh, kakor vsi drugi Slavjani, že iz starodavnih časov gostoljubni, kar jim je tako rekoč prirojeno, a kolikor je meni znano, živé vendar zmerno, večidel borno pa pošteno. Resnica pa je in ostane, da, kar je preveč, je nezdravo.

Tudi planinstvo mora imeti v vsem svoj pravi red, natančen račun in vesten zapisnik ali protokol. Dosihmal se je v tem obziru še vse premalo ali se ni celó nič storilo. V tem obziru pa ne greš le planinski gospodarji, ampak tudi cele soseske. Red, natančen račun ali prerajtovanje ali pa zapisniki bi planinstvu gotovo veliko koristili. — Račun pokaže gospodarju vsak dobiček in vsako zgubo, ter ga varuje škode in ga spodbada k vsemu, kar mu kak dobiček vrže.

V izboljšanje planinstva je dalje neobhodno potrebno, da se nikoli preveč živine ne žene na planino, ktere bi planina ne mogla dostojno prerediti in bi tako bila živina primorana stradati. Pomniti je treba, da prva polovica hrane, ki jo živinče povžije, da se nasiti, služi le v ohranjenje njegovega življenja, in še le druga polovica služi v napravo mleka, mesa, kostí itd.

To se namreč tako-le razume: Ako potrebuje kako živinče 70 funtov trave, da se trikrat na dan nasiti, pa je ne dobí več kakor le polovico, to je 35 funtov na dan, bo živinče sicer še živelo, toda redilo se ti ne bo; in če je živinče krava, ne bo ti dala ne kapljice mleka. Vrh tega ti pa tudi planina ne bo donášala nobenega dobička. Tvoj trud bode zastonj, imel boš škodo in nepotrebne stroške, in če znabiti še

kaj na-se držiš — vrh vsega tega še sramoto. Kolikor več pa živinče, ki potrebuje 70 funtov trave, da se trikrat na dan dobiva, toliko lepše in boljše se ti bo redilo; in če je krava, dajala ti bode tudi obilnišega in boljšega mleka. Tedaj le takrat, ako ima živinče zadostne hrane in ne trpi lakote, smeš pričakovati popolen dobiček, ki ga živinče pri umnem gleštanji dati more.

Ako tedaj želimo od planine uživati največi dobiček, ki ga planina dati more, ne smemo na-njo goniti več živine, nego se je na njej dobro napasti, to je, rediti more. — O slabih letinah, ki nastopijo večidel zaradi spomladanskih mrazov, treba je število živine zmanjšati; namesti po 5, naj vsaki srenjčan le po 4 ali še manj repov na planinsko pašo žene. Posamezni gospodarje planin, se vé, lože in brez prepira tako ravnaajo.

Da pa planine tudi več živine dobro rediti morejo, to je, da obilnišo in boljšo pašo dajejo, treba jih je umno obdelovati in gnojiti. Preračunjeno je, da 8 centov težka krava porabi v 116 dneh 29 centov dobrega sená ali pa 87 centov trave. To senó ali trava izraste, ako navprek rajtamo, na 3 oralih prostora. Gotovo so pa tudi planine, ki na vsacih 5 ali še več orolov pašnika ne morejo še ene krave dobro in dostojno napasti, a na dobro obdelanih in pognojenih pašnikih redi vsaki oral prostora — eno kravo. To je menda zadosti jasen dokaz, za koliko se dadó planine zboljšati.

O koristi sadnega drevja.

Ni ga človeka, da si ne bi želel vžitka raznega drevesnega sadú, surovega, suhega ali drugače po različni slasti pripravljenega. Sadje tolaži lakoto, žejo, tudi bolezen, hudo vročino itd. Koliko zaleže sadje pri človeški hrani, to je vsakemu znano. Letos se očitno kaže, kakošno veljavo ima sadno vino; po 6 gld. vedro ljudje radi plačujejo. Tudi jesih, napravljen iz piškavega in gnjilega sadja, je dobrega vinskemu enakega okusa; prijetniši je mimo vsakega ponarejenega.

Ako pa pomislimo, kako malo zemljiških posestnikov se sè sadjorejo vkvarja, in še ta peščica, kako nemarna je, je to pač žalostno znamenje napredka kmetijskega. Ravno kakor vže predhišje kaže, ali je gospodinja pridna in snažna, tako tudi kaže vrt pri hiši, ali spoznava hišni gospodar važnost in potrebo sadnega drevja pri kmetijstvu. Pogledite le drevje; če je gosenic polno, kar brž boste vedeli, da tū biva gospodar lenúh!

Sadno drevje pa ne donáša samo sadja, ono dá tudi za nastelj potrebnega listja in drv.

Toraj zemljiški posestniki na noge! ogledite po svojih zemljišcih, kje da je kaj prostora brez škode za sadno drevje, in zasadite ga kolikor mogoče. Z Božjo pomočjo ne bode vam treba dolgo čakati povračila za vaš trud, in tudi vaši nasledniki se vas bodo hvaležno spominjali; spodbadalo jih bode enako vam se pridno ukvarjati sè sadjerejo.

Natančni poduk, kako je sè sadnim drevjem ravnati, naj se posnema iz „Kranjskega vrtnarja“, ki je po nizki ceni na prodaj v Blaznikovi tiskarnici.

J. O...

Gospodarske skušnje.

* *Pepél najboljše sredstvo, da ohranimo sadno drevje zdravo in rodovitno.* Že za hitro krepko kaljenje semena je pepel kaj posebno koristen. Če seme nama-kamo in ga potem, predno ga vsejemo, potresemo s pepélom, je vseh odličnih, seme čvrsto kalí, je obvarovano mrčesov. — Tudi v mokrotnih zemljiščih je

pepél velike vrednosti, kajti on manjša kislino v zemlji, ki se pri preobilni množini mokrote napravlja in tako kvari dobroto zemlje.

Spomladi se v ta namen nekoliko pepéla po zemlji potrese. Ravno pepél je najzdatniše sredstvo proti mrčesom. Semenišča, mlade rastlinice zeló napadajo polži in razni drugi mrčesi; pepél jih pa more odgnati.

Priporočamo tudi, da se nekoliko pepéla, apna in vode zmeša in s to mešanico namaže skorja ali deblo drevesa; to obvaruje drevo pred mrčesi, skorja ostane zdrava, na njej ne more rasti ne mah ne kaka druga gljivica.

Pa tudi za vničenje črvov v zemlji je vse hvale vreden. Sploh vničuje pepél vse mrčese v zemlji. Zato svetujemo, da se potrosi nekoliko pepéla, ktere pri kopanju v zemljo pomešamo. Kjer je pepél v zemlji nazoč, ondi ni mrčesov, polži in enake živali tam poginejo.

Tudi gnojivne vrednosti je pepél kaj velike, vsaj tudi sadno drevo potrebuje mnogo pepelika (kalija). Posuje se pepél na površje zemlje krog drevesa in to spomladi; vlažnost je potrebna.

Pa tudi pozno poleti je opešanemu drevesu pomagati s pepélom. Napravijo se krog njega luknje, v ktere nasujemo nekoliko pepéla, in te luknje zalivamo z vodo.

V zeló suhi zemlji bi bil pepél v preobilni množini rabljen, vendar škodljiv, zaradi pomanjkanja vlažnosti.

* *Kaj storiti, da je maslo trdo.* V nekem listu bemo sledeči nasvet: Če hočeš imeti trdo surovo maslo (puter) tudi v poletnem vročem času, brez ohlajenja z ledom itd., pokladaj svojim kravam tudi nekoliko lipovega perja. — Poskusite gospodarji!

„Gosp. List“.

Nova cestna postava za deželo Kranjsko.

Ker so skušnje večletne kazale, da cestna postava od leta 1864. na več strani ni bila dobra, premenil jo je zadnji deželni zbor, in zdaj je po najvišem sklepu od 5. marca 1873. leta potrjena od Njegovega Veličanstva cesarja.

Ker je treba, da jo poznajo naši deželani in izvedó svoje dolžnosti in svoje pravice, zato jo naznanimo tudi v našem listu.

I. O cestah in potih sploh.

Razredi cest in potov.

§. 1. Javne ceste in potje, katerih delanje in vzdrževanje se ne opravlja iz državnega (cesarskega) zaklada, so: a) okrajne (kantonske) ceste, b) občinske (soseskine) ceste in potje.

Okrajne ceste.

§. 2. Okrajne (kantonske) ceste so tiste, ktere deželna postava v to vrsto šteje zato, ker so važne za občilo po večih deželnih okolicah ali za zvezo več krajev.

Ceste, ktere so z deželnim zakonom od 2. aprila 1866. leta, in s poznejšimi postavnimi določili bile imenovane skladne (konkurenčne) ceste in cestne osnove, naj po smislu te postave veljajo za okrajne ceste.

Občinske (soseskine) ceste in potje.

§. 3. Občinske ceste in potje so tiste javne ceste in potje, ktere, ne da bi bile okrajne ceste ali zasobna (privatna) svojina, zvezavajo kraje znotraj občine med saboj ali sè sosednimi občinami.